

Literární noviny, 4.1.2010, Není třeba objevovat Ameriku

Zbyněk FIALA

Bývalý předseda **Akademie věd**, molekulární genetik prof. **Václav Pačes** obhajuje protesty vědců proti postupu vládní Rady pro výzkum, vývoj a inovace.

* Skutečně hrozila taková katastrofa, že museli vědci do ulic?

Zjevně ano. Vyjadřovala se tam naprostá nedůvěra a přesvědčení, že vládní Rada pro výzkum a vývoj selhala. Nakonec jeden z našich nejznámějších vědců Jiří Grygar odmítl cenu této rady, ke které se mimochodem pojilo půl milionu korun, prostě proto, že ji považuje za radu, která škodí české vědě. Jenže ta rada se chová jako by se nic nedělo. To je zcela nepochopitelné. Mají plné náměstí demonstrujících. Všechny naše velké vědecké osobnosti, od **Antonína Holého**, **Rudolfa Zahradníka**, vyjadřují zděšení nad prací té rady, a v radě se zjevně poplácávají po zádech, jak jsou ohromní. Problém spočívá v tom, že předsedou rady je premiér Jan Fischer a místopředsedkyní je ministryně Miroslava Kopicová. To jsou lidé tak zaměstnaní, že se nemohou plně věnovat této záležitosti. A zbytek toho předsednictva a někteří další tam řadí jako černá ruka.

* Co byl záměr té rady? Vypadalo to, že chtějí akademii zrušit.

Takhle to neříkali, ale vypadalo to tak a ve skutečnosti by to k tomu dospělo, kdyby se skutečně rozpočet akademie snížil během dvou let na polovinu. To žádná instituce nemůže přežít. Peníze se měly nalít do soukromých podniků.

* Ve světě je to spíš opačně.

Přesně tak. Já celkem souhlasím s tím, že náš průmysl je zatím chudý, nemá finanční prostředky, je třeba mu pomoci nějakými dotacemi, ale to by mělo podle mého názoru vypadat úplně jinak. Tady by měly být daňové úlevy, spoluúčast při budování vědeckotechnologických parků, těch věcí je spousta. Máme dobře zmapované, jak by měl stát přispívat k rozvoji a výzkumu a vývoji v soukromém podnikání. Ale rozhodně ne tak, jak se to dělá teď, že se prostě vezmou peníze **akademii věd** a dají se do těch soukromých podniků.

* Jak to zařídit, aby peníze šly na ty nejlepší a nejvýznamnější výzkumné úkoly?

No to je další problém, a ve skutečnosti ten hlavní. Rada pro výzkum a vývoj dala dohromady úplně absurdní metodiku hodnocení, kterou všichni vědci, které já znám, odmítají jako nesmysl. Oni objevovali Ameriku. Nikdo z nich se tím nikdy nezabýval. Už v 90. letech jsem svolal mezinárodní konferenci, která se věnovala evaluaci vědeckých výsledků, a vůbec jak řídit vědu právě na základě kvalitní evaluace. Mám tady knížku, která to shrnuje. Je v ní řada dobrých námětů. Editoval jsem to a mám tam i svůj příspěvek. Rada o té knížce ví, upozorňoval jsem je na to. Myslíte si, že ji vzali do ruky a že se do ní aspoň podívali? Vůbec ne. Udělali úplně nesmyslný pokus o novátorskou metodiku, která nemůže prostě fungovat. Přitom by nebyl problém jednoduchou, spravedlivou a hlavně průhlednou metodiku dát dohromady. Existuje třeba harvardský systém, ale i další systémy, kde by se mohli poučit.

* Když se podíváme, jak jsou vědecké poznatky využívány ve Spojených státech, v Británii, Izraeli – co u nás chybí?

Mohl bych začít tím, že chybí peníze, to jistě ano, ale chybí také jejich efektivnější rozdělování. To je právě problém, který teď máme na stole s Radou pro výzkum a vývoj. Chybí tady lépe organizovaná podpora třeba s budováním vědeckotechnických parků, daňovými úlevami, nějakým fondem pro zahraniční nebo celosvětové patenty. To je velmi nákladné, ne každý si to může dovolit. V tom jsme velmi pozadu, zejména tedy za Spojenými státy, ale to pro nás myslím nemůže být vzor, tam je všechno jinak organizováno. Ale můžeme se podívat třeba na Holandsko nebo Švédsko, Finsko, a tam bychom se mohli jistě velmi poučit.

* Jak by měla vypadat rada vlády. Je vůbec taková instituce užitečná?

Je velmi užitečná. Víte, mnozí kolegové ze zahraničí nám závidí, že máme orgán jako je vládní Rada pro výzkum a vývoj. Že **Akademie věd** nespadá pod žádné ministerstvo, a nespadá tam ani výzkum jako celek. Své výzkumné aktivity má ministerstvo školství, ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo zemědělství, a proto je dobré, že existuje i nadrezortní orgán. Ideální by bylo, kdyby byl pod předsednictvím jednoho místopředsedy vlády, který by to měl jako svoji hlavní činnost, a právě tu nadrezortnost vyjadřoval tím, že by to byl místopředseda vlády, ne ministr. Podobné rady existují skoro ve všech civilizovaných státech, ale vedle nich najdeme ještě to ministerstvo pro vědu, které u nás nemáme. Tyto rady by měly být sestaveny, zejména u nás, ze skutečně vážených osobností. Osobností, které mají důvěru vědecké veřejnosti. Nebudou vystupovat za instituci, ze které pocházejí, za českou vědu jako celek. To byl myslím původní cíl této rady... Mimochodem, **Akademie věd** prosazovala její ustavení. A zpočátku se také zdálo, že byla snaha, aby tam byly osobnosti, které jsou nad jednotlivými institucemi. Toto se úplně změnilo za předsednictví Martina Jahnha, který byl v té době místopředsedou vlády, a který zcela změnil složení rady na zastupitelský orgán. A kdo má víc členů, ten si v tom v uvozovkách demokratickém hlasování prosadí své zájmy. **Akademie věd** tam má dva členy, a tak jsme prohrávali veškerá hlasování. A jak bychom je neprohráli, když jiné instituce tam měly pět nebo šest zástupců?

* Vraťme se do 80. let, kdy jste poprvé přečetl genom jednoduchého viru. Měl jste pocit, že stojíte na začátku něčeho, co přeroste ve významný, možná nejvýznamnější obor?

A víte, že jo? Už tenkrát se vědělo, že genomika bude vědou 21. století. Že na základě dědičné informace, nejenom virů, nejenom bakterií, ale i člověka, že se úplně změní medicína, bude personalizovaná, bude genová terapie – náhrada vadných genů geny plně funkčními. Teprve teď se to všechno rozbíhá a jsem rád, že jsem mohl být u těch začátků.

* Máme v Česku víc vědních oborů, které stojí blízko takové křižovatky?

Já myslím, že ano. Především tu jsou vynikající chemici. Podívejte se na všechny ty nanostruktury. Máme tady i výborný nebo velmi dobrý materiálový výzkum. Komunikační technologie. Fotoniku. To jsou všechno obory, které se rychle rozvíjejí a určitě přinesou velký užitek nejenom ve znalostech, ale i té ekonomice.

* Ve světě se argumentuje, že právě proto, že je krize, je třeba víc investovat do vědy, protože tam je šance, že se z toho dostaneme.

Taky si to myslím. Problém je v tom, že politici vidí tak na čtyři roky svého volebního období. A základní výzkum, to je běh na dlouhou trať. Tam je třeba, aby se vlády rozhodly velkoryse a dlouhodobě podporovat to, co je kvalitní a co má naději na velký přínos pro Českou republiku a celou společnost.

Prof. RNDr. **Václav Pačes**, DrSc.

(* 2. února 1942, Praha) Vystudoval biochemii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Jeho skupina patřila mezi první, které přečetly úplnou dědičnou informaci nějakého organismu (1986). Je spoluautorem prvního českého syntetického genu. Publikoval více než 100 původních prací a podílel se na 5 knihách. Mezi jeho působiště patřily Yaleova univerzita, univerzity v Chicagu, Seville a v Bristolu, Ústav aplikované biochemie v Japonsku. Na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze přednáší molekulární genetiku a genové inženýrství. Od března 2005 do března 2009 byl předsedou **Akademie věd ČR**. Předsedal též komisi pro posouzení energetických potřeb ČR. Svá doporučení komise zveřejnila počátkem července 2008.

Pokračujeme v publikaci rozhovorů s vědci, které mají osvětlit rizika současného modelu financování základního výzkumu. Stejnému tématu byl věnován i pořad ČT 2 Nedej se!, který byl vysílán 30. prosince 2009 a je ke stažení na internetu www.ceskatelevize.cz/ivysilani/.